

Серпутько Ганна,

доцент кафедри офтальмопедагогіки та
офтальмопсихології, Національний
педагогічний університет імені М. П.
Драгоманова

(м. Київ, Україна)

Войтюк Юрій,

доцент кафедри офтальмопедагогіки та
офтальмопсихології, Національний
педагогічний університет імені М. П.
Драгоманова

(м. Київ, Україна)

ОСНОВИ ТИФЛОКОМЕНТУВАННЯ В ОСВІТІ ТА РОЗВИТКУ ОСІБ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Новим навчальним планом підготовки студентів спеціальності "Тифлопедагогіка" ступеня магістр передбачений навчальний курс "Технології тифлокоментування в освіті та розвитку осіб з порушеннями зору", що не випадково. Хоча світова практика демонструє досвід підготовки професійних тифлокоментаторів серед студентів-філологів, все ж таки фахівці-тифлопедагоги у своїй професійній діяльності найглибше відчують потреби у створенні якісних описових коментарів для дітей з порушеннями зору, тому саме вони мають володіти необхідними знаннями і вміннями. Зазначена дисципліна належить до дисциплін вільного вибору студента, і цього річ магістри вперше обрали цей курс для вивчення.

Передусім з'ясуємо термін "тифлокоментування", наведемо його синонімічний ряд та розкриємо питання, що ж, передусім, підлягає описові чи описовому коментуванню, а також розкриємо основні вимоги до підготовки описових коментарів для різних візуальних об'єктів.

Тифлокоментування (аудіодескрипція, звукоопис) забезпечує передачу візуального змісту аудіальним способом, передусім для людей з порушеннями зору [1, с. 9; 4, с. 27]. Описові підлягає все, що людина, через наявні в неї порушення зору, не може побачити, відчути, зрозуміти за допомогою збережених органів чуття (залишковий зір, слух, нюх, дотик), для забезпечення інформаційної доступності про візуальні об'єкти, процеси, явища навколишньої дійсності. А це не лише фільми, вистави чи твори мистецтва, це може бути маршрут до школи/дому, пейзаж навколо чи монументальні будівлі, пам'ятки архітектури, інтер'єр у кімнаті, будівлі, незнайомому приміщенні тощо.

Хоча технології тифлокоментування більше пов'язуються із кіно-, театральним чи образотворчим мистецтвом, музейною справою, але далеко не обмежуються цими сферами застосування. Чому ж окреслені сфери найбільше потребують тифлокоментування, аудіодескрипції чи звукоопису. Відповідь очевидна, бо вони є виключно або переважно візуальними і найменше доступними для повноцінного сприймання осіб з порушеннями зору.

Розглянемо, як створюються тифлокоментарі до фільмів в Україні. Процес починається з того, що спеціальна програма, написана українським науковцем зі Львова, кандидатом технічних наук Андрієм Демчуком, аналізує звукову доріжку з відеоряду. Таким чином, за спеціальними алгоритмами відшуковуються смислові паузи, які у подальшому заповнюються

тифлокоментарем [2, с. 147]. Дуже зручним у цій програмі є й те, що одразу можна аналізувати і звуковий, і відеоряд.

Окремо розглянемо таку сферу, як освіта, навчання і зрозуміємо, що тут знання і застосування описових технологій є не менш важливими.

Уже починаючи з раннього і дошкільного віку, незряча дитина чи дитина із порушеннями зору зустрічається із безліччю об'єктів у навколишній дійсності, які недоступні для її пізнання за допомогою збережених органів чуття. Така дитина, так само, як і зрячий малюк, потребує розвитку, тому ставить такі ж запитання: а що це?, яке воно?, як працює? тощо. І на ці запитання допитливого малюка змушені відповідати як батьки дитини, так і педагоги, а тому вони мають володіти особливостями підготовки та здійснення описів.

Під час навчання у дошкільному закладі вихователь і тифлопедагог ознайомлює дитину із навколишньою дійсністю, з усім, що її оточує, а це й те, до чого можна доторкнутися, що можна почути на слух і відчутти за запахом, а також й те, що потребує розгорнутого опису дорослого: природа навколо, об'єкти архітектури тощо. Якщо дітям із порушеннями зору не надавати такі описи, у них не сформується уявлення про навколишній світ або ці уявлення будуть викривленими, неадекватними, а також може гальмуватися розвиток мовлення та мисленнєвої сфери. Потреба у підготовці педагогами описових коментарів не вичерпується здобуттям дитиною дошкільної освіти, а залишається актуальною протягом усього періоду навчання дитини в школі.

Якщо дитина потрапляє до масового загальноосвітнього закладу, то описові педагогів підлягає все, що написано на дошці, все, що демонструється на уроці і недоступне для сприймання учня із порушеннями зору. У спеціальній школі чи в ході навчання за інклюзивною формою, окрім розгорнутих описів на загальноосвітніх уроках, такі описи широко застосовуються й під час проведення корекційних занять, наприклад, під час вивчення розділів і тем: "Харчування", "Приготування їжі", "Житло", "Одяг і взуття", під час вивчення нових маршрутів у ході занять з просторового орієнтування тощо.

На загальноосвітніх заняттях з краєзнавства, під час уроків літературного читання, історії, мистецтвознавства зазвичай демонструються дидактичні фільми, передачі, приклади творів мистецтва, архітектури, портрети письменників, художників, проводяться екскурсії, що можуть бути недоступними або лише частково доступними для незрячих дітей та дітей зі зниженим зором. Тоді успіх пізнання дитини може залежати лише від підготовки і залучення розгорнутих описів, доступних для сприймання цими учнями.

І не лише під час безпосереднього навчання у школі незрячі учні та діти зі зниженим зором потребують докладних описів дорослих, але й під час відпочинку на природі з батьками і друзями, під час подорожей, відвідування кіно, театрів, музеїв, інших пізнавально-розважальних заходів. Оскільки саме майстерні описи надають цим людям інформацію, що не може бути сприйнята і пізнана за допомогою лише збережених органів чуття. Тобто, саме за допомогою таких описів людина із порушеннями зору може повноцінно пізнавати і сприймати багатогранність світу, жити активним, насиченим життям. Наприклад, можна уявити прогулянку незрячої людини зі зрячим другом на велотандемі, де зрячий, що сидить попереду, може описувати красу пейзажів, місцин, а незряча людина відчуває навколишні звуки, зміну запахів у насиченні повітря. І все це на швидкості складається у цілісну картинку, наповнюючи світ незрячої людини!..

Тезово сформулюємо основні вимоги до підготовки описових коментарів.

Що слід пам'ятати і яких правил дотримуватися під час створення описових коментарів до різних візуальних чи відеооб'єктів?

1. Перед описом візуального об'єкта необхідно обов'язково ретельно переглянути описуване відео/фото, зібрати необхідну інформацію про нього.

2. Важливим є уникання суб'єктивних описів. Описовий коментар повинен бути об'єктивним, точно описувати зміст зображеного, не бажано виявляти своїх переконань чи оцінок.

3. Вибір найважливішого і необхідного для розуміння змісту описового матеріалу.

4. Описувати слід від загального до конкретного [3, с. 71]:

А. Під час опису картин слід спочатку давати збалансовану інформацію про художника, стиль мистецтва, рік написання тощо (але не захоплюватися цим, бо найважливішим є опис об'єкта) з поступовим переходом до більш докладного опису зображеного.

Б. Так само опис архітектурного об'єкта, пам'ятки розпочинається із зазначення скульптора, архітектора, архітектурного стилю, епохи, століття, року створення, місця розташування, із переходом до загальних розмірів об'єкта та опису архітектурних рис.

В. Наприклад, опис портретів письменників, художників розпочинається з того, чим видатна ця особистість.

Г. Опис панорамних фото розпочинається із фону зображення, з переходом до того, що видніється, більш конкретне описується докладніше, ніж загальне. Описується, скільки людей, що кожен з них робить, у що одягнений, загальна вікова приналежність (молодий хлопець), загальні риси обличчя.

Д. Тифлокоментар до фільмів розпочинається із коментування титрів і закінчується також титрами. У фільмі динамічно описується все, що відбувається в кадрі (обстановка, хто що робить..), зміна кадрів.

5. Описуючи зображені об'єкти, слід зазначати їх розміри, віддаленість від інших об'єктів, варто порівнювати їх розміри відповідно до середнього зросту людини.

Формування культури створення аудіодескрипції у різних сферах життя в Україні та світі загалом відкриває широкі пізнавально-інформаційні можливості для людей з порушеннями зору. На наше переконання, це один з вагомих компонентів у розбудові інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Войтюк Ю. О., Січкаренко Ю. О. Тифлокоментування (аудіодескрипція) в Україні – витоки і перспективи. Науковий вісник Східно-Європейського національного університету імені Лесі Українки. Серія Педагогічні науки. ІХ Міжнародна науково-практична конференція "Сучасний світ і незрячі: соціальна інтеграція осіб з інвалідністю як категоричний імператив гуманізації українського суспільства". С. 9-12.
2. Демчук А. Б. Відеоконтент для незрячих : метод тифлокоментування. *Прогресивні інформаційні технології*. Львівська політехніка, 2014. №1. С. 145-149.
3. Серпутько Г. П., Красько О. Б. Взаємодія тифлопедагога, вихователя і батьків в ознайомленні дітей з порушеннями зору зі світом тварин. Науково-практичний журнал "Теорія і практика тифлопедагогіки" : Інформаційний бюлетень ВГО "АТПУ".2020. № № 22-23. С. 67-75.
4. Потимко О. З., Бонковська О. Б. Аудіодескрипція в Україні : методика коментування творів мистецтва : методичний посібник. Львів, 2017. 60 с.